Prof. Sakari Melander
9.5.2023

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asia: **U-kirjelmä (U) 108/2022 vp** Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle Euroopan komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta annetun direktiivin 2011/36/EU muuttamisesta ja kirjelmään liittyvä **U-jatkokirjelmä (UJ) 5/2023 vp**

Yleistä

Euroopan komissio on 19.12.2022 tehnyt ehdotuksen (COM(2022) 732 final) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi (jäljempänä muutosdirektiiviehdotus), jolla muutettaisiin ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta annettua parlamentin ja neuvoston direktiiviä 2011/36/EU. Valtioneuvosto on antanut direktiiviehdotusta koskevan U-kirjelmän (U 108/2022 vp), jonka johdosta eduskunnan lakivaliokunta on antanut lausunnon LaVL 37/2022 vp. Valtioneuvosto on antanut U-jatkokirjelmän 5/2023 vp, koska direktiiviehdotuksesta kokonaisuudessaan on tarkoitus saavuttaa neuvoston yleisnäkemys oikeus- ja sisäasioiden neuvostossa 8.–9.6.2023.

Lausuntonani esitän kunnioittavasti seuraavan.

Direktiiviehdotuksen tavoite

Muutosdirektiiviehdotuksen tavoitteena on saattaa EU:n ihmiskaupan ehkäisemistä ja torjuntaa koskeva rikosoikeudellinen sääntely vastaamaan paremmin ihmiskauppaa koskevaa tämänhetkistä tilaa sekä tehostaa ihmiskaupan torjuntaa ja ihmiskaupan uhrien tunnistamista, auttamista ja tukemista (COM(2022) 723 final, s. 1–3 ja U-kirjelmä, s. 14).

Eduskunnan lakivaliokunta on aiemmassa lausuntokäytännössään katsonut, että ihmiskaupassa on kysymys erilaisista hyväksikäytön muodoista, kuten seksuaalisesta riistosta ja pakkotyöstä, ja siihen liittyy usein järjestäytynyttä rikollisuutta. Ihmiskauppa on valiokunnan mukaan vakava rikos ja räikeä loukkaus ihmisoikeuksia vastaan. Lakivaliokunta on pitänyt ihmiskaupan vastaista toimintaa tärkeänä ja todennut, että sen edistäminen vaatii monialaista yhteistyötä sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla (LaVL 16/2010 vp, s. 1). Eduskunnan perustuslakivaliokunta on lausuntokäytännössään katsonut ihmisen välineellisen käyttämisen ihmiskaupalle ominaisella tavalla kauppatavarana olevan ihmisarvoa selkeästi loukkaavaa (PeVL 17/2006 vp, s. 3/I). Lisäksi on huomattava, että EU:n perusoikeuskirjan 5(3) artiklan nimenomaisen määräyksen mukaan ihmiskauppa kielletään. Euroopan ihmisoikeussopimus (EIS) ei sisällä nimenomaista ihmiskaupan kieltoa, mutta Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) on ratkaisukäytännössään korostanut ihmiskaupan ihmisarvoa ja uhrin perusoikeuksia loukkaavaa luonnetta ja katsonut, että ihmiskauppa on yhteensopimatonta demokraattisen yhteiskunnan ja EIS:n ilmentämien arvojen kanssa. EIT:n käytännössä on näin katsottu ihmiskaupan olevan orjuuden ja pakkotyön kieltoa koskevan EIS 4 artiklan vastaista (keskeisesti Rantsev v. Kypros ja Venäjä, 7.1.2010, 281–282 kohta).

Eduskunnan lakivaliokunta on komission muutosdirektiiviehdotusta koskevaa U-kirjelmää koskevassa lausunnossaan todennut ihmiskaupparikoksen vakavuuden vuoksi olevan tärkeää korostaa ihmiskaupan torjunnan sekä ihmiskaupan uhrien tunnistamisen, auttamisen ja tukemisen tehokuutta (LaVL 37/2022 vp, s. 5). Komission ehdotus liittyy edellä mainittujen tavoitteiden toteuttamiseen, eikä U-jatkokirjelmässä selostettu direktiiviehdotuksen tämänhetkinen neuvottelutilanne vaikuta edellä mainittuja tavoitteita muuttaneen, minkä vuoksi muutosdirektiiviehdotukseen tavoitteisiin voidaan nähdäkseni lähtökohtaisesti suhtautua edelleen hyväksyvästi.

Oikeusperusta

Ehdotetun direktiivin oikeusperustana olisi muutosdirektiiviehdotuksen mukaan Euroopan unionin toiminnasta annetun sopimuksen (SEUT) 82 artiklan 2 kohta ja 83 artiklan 1 kohta. SEUT 82(2) artiklan mukaan direktiiveillä voidaan säätää muun muassa rikosten uhrin oikeuksia koskevista vähimmäissäännöistä sikäli kuin se on tarpeen tuomioiden ja oikeusviranomaisten päätösten vastavuoroisen tunnustamisen sekä poliisiyhteistyön ja oikeudellisen yhteistyön helpottamiseksi rajatylittävissä rikosasioissa. SEUT 83(1) artiklassa taas säädetään aineellisen rikoslainsäädännön lähentämisestä tietyillä kohdassa tyhjentävästi luetelluilla rikollisuuden aloilla.

U-kirjelmässä (s. 5) todetuin tavoin useamman kuin yhden oikeusperustan käyttäminen on EU-oikeudellisesti poikkeus pääsäännöstä. Yleisenä huomiona on syytä korostaa, että EU-oikeudellisen lainsäädäntöehdotusten valmistelussa on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että ehdotusten sisältämä sääntely pysyy sovellettavaksi tulevan oikeusperustan puitteissa (LaVL 13/2021 vp, s. 4 ja LaVL 26/2022 vp, s. 7). U-jatkokirjelmässä (s. 6) esitetyn mukaan muutosdirektiiviehdotuksen oikeusperusta olisi edelleen SEUT 82(2) ja 83(1) artikla.

U-kirjelmässä (s. 6) esitetyn oikeusperustaa koskevan näkemyksen mukaan kahden oikeusperustan käyttämistä muutosdirektiiviehdotuksessa voidaan sinänsä perustella, ottaen myös huomioon, että ihmiskauppadirektiivi 2011/36/EU on annettu SEUT 82(2) ja SEUT 83(1) artiklan nojalla. U-kirjelmässä kuitenkin katsotaan, että muutosdirektiiviehdotuksen painopiste on selvästi aineellista rikoslainsäädäntöä koskevan sääntelyn täsmentämisessä, minkä vuoksi oikeusperustaksi riittäisi SEUT 83(1) artikla. U-kirjelmässä esitetyn mukaisesti laajemmalla oikeusperustalla

ei ole kuitenkaan vaikutusta esimerkiksi EU:n päätöksentekomenettelyn kannalta. U-jatkokirjelmässä (s. 6) asiaa arvioidaan samansisältöisesti.

Nähdäkseni U-kirjelmässä ja U-jatkokirjelmässä oikeusperustan osalta esitetty on asianmukaista. Muutosdirektiiviehdotus olisi sen tämänhetkinen sisältö huomioon ottaen mahdollista antaa vain SEUT 83(1) artiklan nojalla, mutta oikeusperustan ulottaminen myös SEUT 82(2) artiklaan ei ole ongelmallista, ottaen erityisesti huomioon, että muutettava direktiivi on annettu molempien artiklojen nojalla ja direktiivi sisältää molempien artiklojen alaan kuuluvaa sääntelyä.

Ihmiskaupparikoksen määritelmä

Muutosdirektiiviehdotuksen mukaan ihmiskauppadirektiivin 2 artiklan 3 kohtaa muutettaisiin siten, että ihmiskaupparikoksen hyväksikäytön muotoina nimenomaisesti mainittaisiin pakkoavioliitto ja laiton lapseksiottaminen. Muutosdirektiiviehdotus tältä osin edellyttäisi, että ihmiskauppateon tarkoitukseksi tulisi voida määritellä tai katsoa myös pakkoavioliitto ja laiton lapseksiottaminen. Direktiiviehdotuksessa esitetään kerättyjen tietojen osoittavan, että muita tarkoituksia kuin seksuaalista tai työvoiman hyväksikäyttöä varten harjoitettavat ihmiskaupparikokset ovat lisääntyneet vuoden 2011 direktiivin antamisen jälkeen ja vuonna 2020 niiden osuus ihmiskaupan uhreista EU:ssa oli 11 prosenttia (COM(2022) 732 final, s. 2 ja 13).

U-jatkokirjelmän (s. 4) mukaan puheenjohtajavaltion viimeisimmässä direktiiviä koskevassa asiakirjassa vaihtoehtona esitetään pakkoavioliiton ja laittoman lapseksiottamisen lisäämistä ihmiskaupan hyväksikäyttömuotoja (tarkoituksia) koskevaan direktiivin 2 artiklan 3 kohtaan siten, että kohdassa niiden yhteydessä erikseen mainittaisiin niiden hyväksikäyttö. U-jatkokirjelmän mukaan tämä merkitsisi, että kaikki pakkoavioliitot ja laittomat lapseksiottamiset eivät olisi direktiivin ihmiskaupparikoksen mukaista hyväksikäyttöä, vaan kansalliseen harkintaan jäisi, mitä pakkoavioliitolla ja laittomalla lapseksiottamisella tarkoitetaan. Viimeksi mainittu todettaisiin U-jatkokirjelmän (s. 5) mukaan muutosdirektiiviehdotuksen johdantokappaleessa.

U-jatkokirjelmän (s. 3) mukaan valtioneuvosto voi tukea puheenjohtajavaltion esittämää vaihtoehtoa, jonka mukaan hyväksikäyttö mainitaan erikseen pakkoavioliiton ja laittoman lapseksiottamisen yhteydessä, koska ihmiskauppa on luonteeltaan uhrin hyväksikäyttötarkoituksessa tapahtuvaa toimintaa. Jatkokirjelmässä todetaan, että hyväksikäyttöluonnetta voidaan täsmentää direktiivin johdantokappaleissa ja että perusteltuna voidaan pitää pakkoavioliiton ja laittoman lapseksiottamisen määrittelyn jättämistä kansallisten lainsäädäntöjen varaan, kun otetaan huomioon kansallisen liikkumavaran tarve ja se, että ihmiskauppadirektiivissä kysymys ei ole edellä mainittujen rikosten sääntelemisestä EU-tasolla.

Lakivaliokunta on muutosdirektiiviehdotusta koskevaa U-kirjelmää koskevassa lausunnossaan kiinnittänyt huomiota ensinnäkin siihen, että alkuperäisessä muutosdirektiiviehdotuksessa esitetty muutos olisi selkiyttänyt ihmiskaupparikoksen ulottuvuutta EU-tasolla. Valiokunta on toisaalta myös korostanut sitä, että rikosoikeudellinen laillisuusperiaate edellyttää sääntelyn täsmällisyyttä ja tarkkarajaisuutta, samoin kuin sitä, että muutosdirektiiviehdotusta koskevissa neuvotteluissa on syytä kiinnittää huomiota siihen, mitä pakkoavioliiton käsitteellä tässä yhteydessä tarkoitetaan (LaVL 37/2022 vp, s. 5–6).

Tässä suhteessa puheenjohtajavaltion viimeisimmässä muutosdirektiiviehdotusta koskevassa asiakirjassa esitetty ei välttämättä parhaalla mahdollisella tavalla toteuta EU-tasoisen ihmiskauppaa koskevan sääntelyn ulottuvuuden selkiyttämisen tavoitetta eikä näin myöskään rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettamia vaatimuksia. Selvää sinänsä on, että ihmiskauppaa koskevassa direktiivissä ei ole kysymys pakkoavioliittoa ja laitonta lapseksiottamista koskevan rikokseksi katsottavan teon määrittelystä. Toisaalta selvää on myös, että jos pakkoavioliittoa ja laitonta lapseksiottamista ei muutosdirektiivissä määritellä ja jos määrittely jää jäsenvaltioissa kansallisen lainsäädännön varaan, direktiivin soveltamisala ei jäsenvaltiossa välttämättä ole yhdenmukainen, millä on vaikutusta EU-tasoisen ihmiskauppaa koskevan sääntelyn ulottuvuuden selkeyteen.

Edellä todetusta huolimatta puheenjohtajavaltion ehdotusta siitä, että hyväksikäyttö mainittaisiin erikseen pakkoavioliiton ja laittoman lapseksiottamisen yhteydessä direktiivin 2 artiklan 3 kohdassa, voidaan nähdäkseni pitää kannatettavana, koska U-jatkokirjelmässäkin (s. 3) todetuin tavoin ihmiskaupassa on kysymys luonteeltaan uhrin hyväksikäyttötarkoituksessa toteutetusta toiminnasta. Myös ehdotus siitä, että pakkoavioliiton ja laittoman lapseksiottamisen määrittely jätetään jäsenvaltioiden kansallisessa lainsäädännössä toteutettavaksi, on U-jatkokirjelmässä (s. 3) esitetyin tavoin linjassa sen kanssa, että ihmiskauppadirektiivissä ei ole välttämättä tarkoituksenmukaista pyrkiä määrittelemään näitä rikoksia unionin tasolla. Edellä todetun mukaisesti tämä ei kuitenkaan ole välttämättä direktiivin soveltamisalan ja sen sääntelyn tehokkuuden sekä rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettamien velvoitteiden kannalta optimaalinen ratkaisu. Saattaisi esimerkiksi olla syytä pyrkiä muutosdirektiivin johdantokappaleessa suuntaamaan sitä, mitä pakkoavioliiton ja laittoman lapseksiottamisen käsitteillä direktiivissä tarkoitetaan (ks. myös LaVL 37/2022 vp, s. 6). Tässä suhteessa myös direktiivissä tarkoitetun pakkoavioliiton ja laittoman lapseksiottamisen hyväksikäyttöluonteen tarkempi määrittely direktiivin johdantokappaleissa U-jatkokirjelmässä (s. 3) esitetyn mukaisesti olisi nähdäkseni perusteltua.

Oikeushenkilöiden seuraamukset

Muutosdirektiiviehdotuksessa ihmiskauppadirektiivin 6 artiklaa olisi komission ehdotuksen mukaan muutettu tavalla, joka olisi merkinnyt artiklassa mainittujen oikeushenkilöille rahamääräisen seuraamuksen ohella tuomittavia seuraamuksia koskevan velvoitteen muuttumista aiempaa velvoittavammaksi. Artiklan mukaan kysymys voisi olla toteutetun teon vakavuuden mukaan oikeuden menettämisestä julkisista varoista myönnettäviin etuuksiin, tukiin tai avustuksiin, rikoksen tekemiseen käytettävien tilojen sulkemisesta väliaikaisesti tai pysyvästi, väliaikaisesta tai pysyvästä kiellosta harjoittaa liiketoimintaa, tuomioistuimen valvontaan asettamisesta taikka tuomioistuimen päätöksestä, jolla oikeushenkilö määrätään purettavaksi. Voimassa olevan ihmiskauppadirektiivin tällaisia seuraamuksia koskeva velvoite on harkinnanvarainen (”– – mahdollisesti muita seuraamuksia, kuten – –”). Muutosdirektiiviehdotuksessa näiden seuraamusten käyttöä olisi rajannut tarvittavuuden vaatimus. U-kirjelmässä (s. 9) todetaan, että komission selityksen mukaan tarvittavuuden vaatimus liittyy seuraamusten määräämistilanteessa käytettävään harkintaan eikä velvollisuuteen säätää tällaisia seuraamuksia kansallisessa lainsäädännössä oikeushenkilöiden seuraamuksiksi (ks. myös COM(2022) 732 final, s. 14, jossa korostetaan 6 artiklan velvoitteiden muuttamista pakollisiksi).

Eduskunnan lakivaliokunta korosti muutosdirektiiviehdotusta koskevaa U-kirjelmää käsitellessään sitä usein toistamaansa lähtökohtaa, jonka mukaan yksittäisen unioni-instrumentin

seurauksena ei ole perusteltua lähteä toteuttamaan alaltaan ja vaikutukseltaan laaja-alaisempia rikosoikeudelliseen lainsäädäntöön kohdistuvia muutoksia (LaVL 37/2022 vp, s. 6; ks. myös esim. LaVL 28/2022 vp, s. 7, LaVM 21/2018 vp, s. 4, LaVM 13/2020 vp, s. 3 ja LaVM 9/2021 vp, s. 2–3). Valiokunta piti lisäksi olennaisena, että oikeushenkilöille määrättävien seuraamusten järjestelmä muodostaa selkeän kokonaisuuden, jossa hallinnollisten seuraamusten ja toimenpiteiden sekä rikosoikeudellisten seuraamusten päällekkäisyyttä vältetään ja kaksoisrangaistavuuden kiellon toteutumisesta huolehditaan. Lisäksi valiokunta katsoi, että oikeushenkilöiden seuraamusten suhteen on huolehdittava riittävän kansallisen liikkumavaran säilyttämisestä (LaVL 37/2022 vp, s. 6).

U-jatkokirjelmässä (s. 5) esitetyn mukaan puheenjohtajavaltion viimeisimmässä muutosdirektiiviehdotusta koskevassa asiakirjassa oikeushenkilöiden seuraamuksia koskevan 6 artiklan 2 kohdan mukaan muiden seuraamusten kuin rikosoikeudellisten tai muiden sakkojen käyttöön ottaminen jäisi komission ehdotuksesta poiketen jäsenvaltioiden harkintaan. Tätä voidaan pitää edellä mainitun lakivaliokunnan kannan mukaisena ja muutenkin perusteltuna lähestymistapana oikeushenkilölle mahdollisesti seuraavien muiden seuraamusten suhteen. Muutosdirektiiviä koskevissa jatkoneuvotteluissa olisi pyrittävä varmistamaan asiaa koskevan velvoitteen harkinnanvaraisuus.

U-jatkokirjelmässä (s. 5) todetaan lisäksi, että neuvoston työryhmässä on keskusteltu siitä, että muutosdirektiivissä oikeushenkilöille tuomittaville rahamääräisille seuraamuksille määrättäisiin enimmäismäärät, jotka olisivat oikeushenkilön maailmanlaajuiseen liikevaihtoon perustuvia tai tietyn euromäärän mukaisia. Tällaista ehdotusta ei kuitenkaan sisälly puheenjohtajan asiakirjaan. Lakivaliokunta on suhtautunut vastaavaan ympäristörikosdirektiivin muutosehdotuksen käsittelyn yhteydessä tehtyyn ehdotukseen kriittisesti ja katsonut, että toteutuessaan ehdotetun kaltainen muutos johtaisi Suomen kannalta merkittävään yhteisösakon perusteita koskevaan muutokseen (LaVL 28/2022 vp, s. 6–7; ks. myös LaVL 34/2022 vp, s. 5). Vaikka U-jatkokirjelmän mukaan tämänkaltaista ehdotusta ei sisälly puheenjohtajavaltion tämänhetkiseen muutosdirektiiviehdotusta koskevaan asiakirjaan, lakivaliokunnan edellä kuvattua kantaa on syytä myös tässä yhteydessä korostaa ja kiinnittää muutosdirektiiviehdotuksen jatkoneuvotteluissa huomiota siihen, että se ei tulisi sisältämään oikeushenkilöille tuomittavia rahamääräisiä seuraamuksia koskevia liikevaihtoon sidottuja tai euromääräisiä enimmäismäärää koskevia vaatimuksia.

Ihmiskaupan uhrien palvelujen käytön kriminalisoiminen

Muutosdirektiiviehdotuksen mukaan direktiiviin lisättäisiin uusi 18 a artikla, jonka mukaan jäsenvaltioiden olisi toteutettava tarvittavat toimenpiteet sellaisten palvelujen käytön kriminalisoimiseksi, joissa on kyse 2 artiklassa tarkoitetusta hyväksikäytöstä, kun tiedetään, että palvelun tarjoaja on 2 artiklassa tarkoitetun rikoksen uhri. Tällaisesta rikoksesta tulisi voida määrätä tehokkaita, oikeasuhtaisia ja varoittavia rangaistuksia ja seuraamuksia. U-jatkokirjelmän (s. 5) mukaan puheenjohtajavaltion viimeisimmässä muutosdirektiiviehdotusta koskevassa asiakirjassa on samansisältöinen kriminalisointivelvoite, johon on tehty tiettyjä sanamuotomuutoksia ja lisätty velvoitteen suhdetta ihmiskauppadirektiivin muihin artikloihin koskeva virke, mutta perusratkaisultaan kriminalisointivelvoite on edelleen komission ehdotuksen mukainen.

Lakivaliokunta totesi muutosdirektiiviehdotusta koskevaa U-kirjelmää koskevassa lausunnossaan, että velvoitteeseen säätää rangaistavaksi kaikkien ihmiskaupan uhrien palvelujen käyttö

liittyy erityisesti työperäisen ihmiskaupan osalta useita rikosoikeuden käytön perusteltavuutta koskevia kysymyksiä, minkä vuoksi velvoitteen suhteen olisi pyrittävä riittävän kansallisen liikkumavaran säilyttämiseen (LaVL 37/2022 vp, s. 8).

Käytännössä kysymys on ihmiskaupan uhrin ”tarjoaman palvelun” hyväksikäyttöä koskevasta kriminalisointivelvoitteesta. Suomen voimassa oleva rikoslainsäädäntö sisältää rikoslain 20 luvun 8 §:ssä tarkoitetun seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan rangaistussäännöksen, jossa kriminalisoidaan seksin ostaminen ihmiskaupan uhrilta tai parituksen kohteelta. Säännös on sekä tahallisesti että tuottamuksesta tehtynä rangaistava. Tältä osin Suomen voimassa oleva lainsäädäntö menee muutosdirektiiviehdotuksessa suunniteltua velvoitetta pidemmälle, koska Suomessa myös tuottamuksellinen teko on rangaistava. Suomen voimassa olevaan rikoslainsäädäntöön ei sen sijaan sisälly nimenomaista muunlaisen ihmiskaupan uhrin ”tarjoaman palvelun” hyväksikäyttöä koskevaa sääntelyä. Esimerkiksi työperäisen ihmiskaupan uhrin palvelujen tarjoamisen hyväksikäyttöä ei ole Suomessa nimenomaisesti säädetty rangaistavaksi.

Lakivaliokunnan (LaVL 37/2022 vp, s. 7) toteamin tavoin voidaan todeta, että työperäisen ihmiskaupan uhrin palveluiden hyödyntämiseen liittyy rikosoikeudellisesti haastavia kysymyksiä, koska työperäisen ihmiskaupan palveluja käyttävä ei välttämättä ole tekemisissä ihmiskaupan uhrin kanssa samalla tavoin kuin seksuaalisen hyväksikäytön kohteena olevan ihmiskaupan uhrin ”palveluiden” käyttäjä on (ks. myös HE 122/2011 vp, s. 53/I). Esimerkiksi ravintolan asiakas ei välttämättä kykene tekemään sellaisia havaintoja ravintolan keittiöhenkilökunnasta, joiden perusteella hän voisi tehdä rikosoikeudellisen tahallisuusarvioinnin kannalta merkityksellisiä päätelmiä henkilön mahdollisesta asemasta ihmiskaupan uhrina. Lisäksi saattaa olla, että tietyt muut rikosoikeudelliset säännökset, kuten esimerkiksi rikoslain 47 luvun 3 a §:ssä tarkoitettu kiskonnantapainen työsyrjintä, kattavat osan muutosdirektiiviehdotuksen 6 artiklassa tarkoitetuista hyväksikäyttötilanteista.

U-jatkokirjelmän (s. 3 ja 8–9) mukaan kansallista liikkumavaraa korostavat uhrien palvelujen käytön kriminalisointivelvoitteeseen liittyvät Suomen näkökannat eivät ole saaneet direktiiviä koskevissa työryhmäkäsittelyissä kannatusta vaan vaikuttaa ilmeiseltä, että muutosdirektiiviin tulee sisältymään ihmiskaupan hyväksikäyttöön liittyvien palvelujen käytön kriminalisointivelvoite.

Edellä todetusta huolimatta sanotun velvoitteen suhteen ensisijaisena olisi kuitenkin nähdäkseni pidettävä sellaista vaihtoehtoa, jossa jäsenvaltiot velvoitetaan kriminalisoimaan seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvä uhrin palvelujen käyttö ja että muiden hyväksikäyttömuotojen suhteen jäsenvaltiot velvoitetaan harkitsemaan palvelujen käytön kriminalisointia (LaVL 37/2022 vp, s 8). Toinen vaihtoehto saattaisi olla pyrkiä vielä myötävaikuttamaan siihen, että muiden hyväksikäyttömuotojen suhteen velvoite sisältäisi sellaisen viittauksen kansallisen rikoslainsäädännön yleisiin periaatteisiin, joka mahdollistaisi tietynlaisen kansallisen harkinnan velvoitetta täytäntöönpantaessa. Tämä saattaisi olla toteutettavissa esimerkiksi siten, että joko kriminalisointivelvoitteessa itsessään tai sen soveltamisalaa täsmentävässä johdantokappalelausumassa todettaisiin, että muilta osin kuin seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvää uhrin palvelujen käyttöä koskevin osin jäsenvaltioiden on toteutettava velvoite ”kansallisen lainsäädännön yleisten periaatteiden mukaisesti”. Tämä mahdollistaisi asiaa koskevan mahdollisen uuden rikosoikeudellisen lainsäädännön laatimisen tavalla, jossa säännös voitaisiin kohdentaa tilanteisiin, joissa on mahdollista näyttää toteen epäillyn tietoisuus ihmiskaupan uhrina olemisen olosuhteista ja joissa olisi myös mahdollisuus valvoa rangaistussäännöksen noudattamista (LaVL 37/2022 vp, s. 8). Tällöin

saattaisi olla myös mahdollista varmistua siitä, että rikoslainsäädäntöä ei käytettäisi yksinomaan symbolisiin tarkoituksiin (ks. U-jatkokirjelmä, s. 3).

Helsingissä 9.5.2023

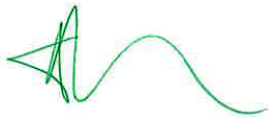

Sakari Melander
OTT, VT, rikosoikeuden professori